

Lesbrief
bij het kinderboek

EÉN,
TWEË,
DRIE,
VIER:
HOOFDDOEK
VAN PLEZIER!

Groep 1 t/m 4 van het basisonderwijs

Beste leerkracht,

1 juli is de dag dat de afschaffing van de slavernij wordt gevierd. Dit jaar is het feest extra groot, omdat het precies 150 jaar geleden is. De **angisa** (Surinaamse hoofddoek) die uitdrukt dat het feest is zal dan door velen worden gedragen.

Speciaal voor deze gelegenheid heeft Maopé Books het prentenboek '**Eén, twee, drie, vier: hoofddoek van plezier!**' uitgegeven, waarmee kinderen kennismaken met de verschillende bindwijzen en betekenissen van de angisa. Dit cultureel erfgoed heeft zijn oorsprong in West-Afrika, is met slavenvrouwen meegegaan naar voormalige koloniën en wordt nu nog steeds gebruikt. Ook in Nederland.

Het is een luchtig boek dat niet de slavernij als onderwerp heeft. Oma's hoofddoek is de brug naar het slavernijverleden. Met het boek en bijbehorende lesmateriaal krijgen kinderen op speelse wijze informatie over het slavernijverleden en worden ze geprikkeld hierover vragen te stellen.

Waar gaat het boek over?

Aan de hand van kleurrijke illustraties vertelt het boek over de oma van Kate die haar verjaardag niet wil vieren omdat ze haar feestelijke hoofddoek kwijt is. Maar er is één: taart, twee: bezoek en drie: iedereen heeft een cadeautje meegenomen. Kate snapt er daarom helemaal niets van. Totdat ze erachter komt dat de hoofddoek kan praten in een soort geheimtaal. En dat het geen feest is zonder vier: de hoofddoek van plezier!

Hoe is het idee voor het boek ontstaan?

Auteur **Jeanine Cronie** kreeg enige tijd geleden via facebook een foto van haar Surinaamse overgrootoma onder ogen (zie afbeelding). Een trotse zwarte vrouw die een angisa draagt. Op de dag dat de foto is genomen viert ze, aan de bindwijze te zien, haar verjaardag. Vermoedelijk dateert de foto uit de jaren 30 van de vorige eeuw. Haar ouders hebben dus in de tijd van de slavernij geleefd en de afschaffing in 1863 meegemaakt.

Steeds meer begon Jeanine over haar eigen 'roots' na te denken en het jammer te vinden dat je als kind zo weinig mee krijgt van de herkomst van gebruiken die soms dateren uit de slavernij. Zeker nu ze zelf kleine kinderen heeft zou ze graag iets mee willen geven van hun 'roots'. Maar slavernij is niet alleen een geschiedenis van mensen met West-Afrikaanse-, Surinaamse- en of Antilliaanse roots, ook Nederlanders delen dit verleden.

Sporen uit het slavernijverleden zijn ook nu nog zichtbaar. Niet alleen in een kleurrijke bevolking, maar er zijn ook allerlei uitingen die dateren uit die tijd, zoals de angisa. Vanuit dit gegeven is het idee voor het boek ontstaan. Een luchtig boek over een verjaardag dat vele kinderen aanspreekt. Maar ze krijgen ook iets mee over een belangrijke periode uit de Nederlandse geschiedenis. Een gezamenlijk verleden dat niet vergeten mag worden.

Wie zijn de makers?

Jeanine Cronie doet niets liever dan kleurrijke verhalen verzinnen voor kinderen, verhalen uit de multiculturele samenleving. Nadat ze werd geselecteerd voor het scenarioprogramma Kind en Kleur van het Mediafonds, is ze sinds 2008 werkzaam als scenarioschrijver. Daarnaast is ze werkzaam als educatie professional in de culturele sector.

Totie Cronie is beeldend kunstenaar en docent tekenen/beeldende vorming. Toen haar zus Jeanine vroeg of ze de illustraties wilde maken bij het verhaal aarzelde ze geen moment. Het is altijd een grote wens van Totie geweest om een kinderboek te illustreren. De illustraties zijn niet alleen getekend en geschilderd maar er zijn ook stoffen en papiertjes geplakt.

Toen uitgeefster **Liza Milton** zelf kinderen kreeg, merkte zij dat er weinig boeken waren waar donkere kinderen in voorkomen. Daarom heeft ze sinds 2007 haar bedrijf Maopé Books, dat inmiddels diverse boeken met donkere kinderen in de hoofdrol heeft uitgegeven, opgericht. Ook dit boek past helemaal bij haar uitgeverij. Voor meer informatie zie: www.maope.nl

Achtergrondinformatie

De slaventijd

Een slaaf is iemand die niets te zeggen heeft over zichzelf. Hij of zij is eigendom van iemand. Als slaaf moet je alle opdrachten uitvoeren die je gegeven wordt. Vaak krijg je als slaaf weinig te eten en wordt je slecht behandeld. Slaven bestaan al heel erg lang, al in de Romeinse tijd waren er slaven.

De Nederlandse slavernij geschiedenis dateert uit de 16e eeuw, toen Nederland Suriname en zes eilanden van de Antillen in zijn bezit had. Voor het harde werk werden slaven uit Afrika gehaald. Maandelijks vertrokken er uit de Nederlandse havens schepen met textielgoederen, ijzerwaren en geweren naar de kusten van West-Afrika. Daar werden de goederen geruild tegen gevangen genomen Afrikanen. Zij werden vervolgens gedwongen verscheept naar het Caribisch gebied en Suriname waar ze werden geruild voor suiker, tabak, koffie en katoen. Nederlandse kooplieden werden in de 17e eeuw schatrijk door de slavenhandel.

Het leven als slaaf

Sommige slaven werkten in de huishouding, maar de meesten moesten op de plantages werken. Plantages zijn lappen grond die je kunt vergelijken met de akkers van boeren. Toen de Afrikanen als slaven naar Suriname en het Caribisch gebied vervoerd werden mochten ze niets meenemen. Zelfs hun naam mochten ze niet meer dragen. Ze kregen een nieuwe naam en ook moesten ze een nieuwe taal spreken. De slaven waren namelijk uit verschillende Afrikaanse landen afkomstig en konden elkaar niet verstaan. Er moest een taal komen die iedereen kon verstaan, ook de Nederlanders. Zo konden ze met de slaven communiceren en tevens controleren of ze geen opstand aan het voorbereiden waren.

Niet alle slaven legden zich zomaar bij de situatie neer. Er werden vluchtpogingen gedaan en slaven kwamen in verzet, maar dat werd hard afgestraft. Slechts enkelen wisten te ontsnappen en leefden vervolgens diep in de bossen, ver weg van de plantages en de stad. Op 1 juli 1863 schafte de Nederlandse regering de slavernij af. In de voormalige koloniën is deze dag, **Keti Koti**, een nationale feestdag die elk jaar groots wordt gevierd. Hoewel mensenhandel en slavernij nog steeds voorkomt in de wereld is het nu universeel verboden en strafbaar.

Angisa's

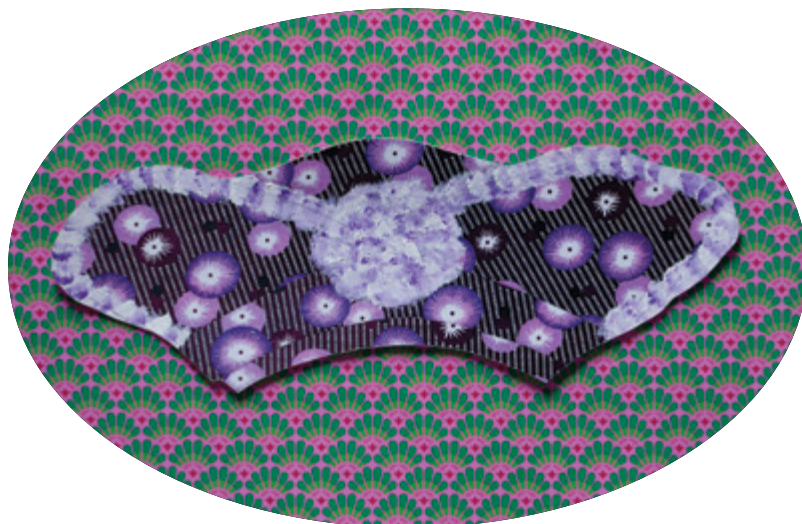
Slaven mochten niets meenemen naar de Nieuwe Wereld, toch waren er dingen die ze bij zich hadden. De dingen die namelijk in hun hoofden zaten, zoals liederen of gebruiken die ze hadden geleerd en verhalen die hen waren verteld, konden de slaven ongezien overal mee naar toe nemen. En dit konden ze doorgeven aan hun kinderen en kleinkinderen, die in slavernij werden geboren en Afrika alleen nog kenden uit verhalen van hun (groot)ouders.

Eén van de gebruiken, die zijn oorsprong heeft in West-Afrika is de **angisa**. Vooral in gebieden waar Surinaamse slaven vandaan kwamen werden al namen aan stofpatronen en hoofddoeken gegeven. Dit gebruik werd meegenomen door de slavenvrouwen naar de voormalige koloniën. In Suriname heeft deze traditie zich op een geheel eigen wijze ontwikkeld tot een middel waarmee je 'in het geheim' kan communiceren.

Zowel de gebruikte doek als de bindwijzen kunnen iets betekenen. Zo kan de draagster met de manier van binden laten zien of ze boos is of juist vrolijk. Angisa's kunnen bepaalde gebeurtenissen in de familie weergeven zoals geboorte, huwelijk en dood. Maar je kunt ook afspraken maken met de hoofddoek. In het boek laat de oma van Kate enkele hoofddoeken zien. Alleen als je het weet, kan je de geheime taal (code) van de angisa verstaan.

Nu worden traditionele en moderne angisa's vooral bij feestelijke gelegenheden gedragen, zoals huwelijken en verjaardagen. Vaak in combinatie met een **koto** (Surinaamse klederdracht) van dezelfde stof als de hoofddoek. Tegenwoordig worden de boosheids-hoofddoeken (punten omhoog) ook zonder bijbedoelingen gedragen op feesten.

De feestelijke angisa is de meest deftige hoofddoek. Deze doek heeft meestal een brede horizontale rand die met pailletjes, linten of rozetten wordt versierd. Met deze angisa wil de draagster pronken. Het wordt dan ook alleen gedragen wanneer de vrouw echt iets te vieren heeft, zoals verjaardagen en natuurlijk op 1 juli, de dag van de afschaffing van de slavernij.

Verleden, heden en toekomst

De vouwkunst en de betekenissen ervan worden mondeling van generatie op generatie overgedragen en worden nog steeds doorgegeven. Vandaag de dag vind je ook hier in Nederland sporen van de Afrikaanse (mondeling overgedragen) erfenis. Veel Surinamers, Antillianen en Arubanen zijn naar Nederland gekomen en hebben de verhalen meegenomen. Heel bekend zijn de Anansi-verhalen over de ondeugende spin Anansi.

Wat typerend is voor het mondeling overdragen van kennis en verhalen, is dat elke verteller zijn/haar eigen draai aan het verhaal kan geven. Zowel in Afrika als in alle delen van het Caribisch gebied dragen vrouwen hoofddoeken, maar alleen in Suriname ontwikkelden de bindwijzen zich op een geheel eigen wijze. Ook in het boek geeft Kate een eigen draai aan de feestelijke hoofddoek nadat oma haar daar iets over heeft verteld. Van belang is dat kennis uit het verleden al dan niet aangepast doorverteld wordt, nu en in de toekomst.

Lessuggesties en opdrachten

De lessuggesties en opdrachten zijn een aanzet om het slavernijverleden met jonge kinderen te bespreken. Met groep 3 & 4 kunt u met behulp van de achtergrondinformatie in deze lesbrief uiteraard veel meer bespreken en dieper ingaan op het onderwerp. Zo kunt u hen op een wereldkaart de driehoekshandel laten zien. Zelf weet u het beste wat uw groep aan kan.

Leerdoelen

- Kinderen leren over de gedeelde geschiedenis tussen West-Afrika, de Antillen, Suriname en Nederland.
- Kinderen maken kennis met een cultureel erfgoed (angisa) afkomstig uit het slavernijverleden en leren hoe het komt dat de angisa nog steeds wordt gebruikt.

Inleidend klassengesprek

Laat de kinderen de voorkant van het boek zien en praat er met ze over. Wie zie je? Wat zie je nog meer? Waar zou het boek over kunnen gaan? Waar doet de titel je aan denken? (Het liedje: Eén, twee, drie, vier, hoedje van papier!)

Het voorlezen

Lees het boek voor, ook voor groep 3 & 4. Zorg ervoor dat alle kinderen de illustraties goed zien. Blader tijdens het verhaal en aan het eind ook nog eens terug in het boek. Een tweede keer zie je vaak weer meer dan de eerste keer.

Kringgesprek na het voorlezen

U laat de leerlingen eerst spontaan reageren op het verhaal. Wat vonden ze leuk, wat niet en waarom? Vervolgens gaat u door met onderstaande vragen:

- Hoe ziet de feestkleding van de kinderen eruit? Dragen de kinderen bij speciale feesten ook speciale kleding? (denk aan bruiloft, communie, kerst of suikerfeest).
- Waarom vinden de meeste kinderen het belangrijk om er mooi uit te zien op een feest?
- Wat dragen de opa's en oma's van de kinderen als het feest is?
- De oma van Kate vindt het heel belangrijk dat haar feestkleding compleet is, dus met haar feesthoofddoek. Wat voor hoofddoeken had oma nog meer? Hoe zagen ze eruit en wat betekenden ze ook al weer? (Punten omhoog zegt: 'Laat ze maar praten' / Punt opzij zegt: 'Ik zie je op de hoek' / Punt naar achter zegt: 'Volg mij'). Misschien zitten er kinderen van Surinaamse afkomst in uw klas en kunnen zij vertellen wat ze weten over deze speciale hoofddoeken (angisa's).

Kringgesprek over slavernij

Vertel de kinderen dat lang geleden grote groepen mensen uit Afrika gedwongen werden in een ander deel van de wereld te gaan werken. Deze Afrikanen (slaven) kwamen uit verschillende landen en konden elkaar niet verstaan. Ook de Nederlanders konden ze niet verstaan. Zo is er een nieuwe taal gekomen die iedereen kon verstaan.

- Hebben de kinderen wel eens meegemaakt dat ze mensen niet konden verstaan omdat ze een andere taal spraken. Hoe kan je dan toch duidelijk maken wat je bedoelt? (met gebaren).
- Hoe kan je zonder te praten laten zien dat je boos, blij, verdrietig of bang bent?

De slaven mochten helemaal niets meenemen en anderen waren de baas over hen. Maar alles wat hen ooit was verteld, konden ze toch in hun hoofd overal mee naar toe nemen. En dit konden ze weer door vertellen. Vertel de kinderen over het ontstaan van de angisa.

- Waarom zou er een geheime taal zijn ontstaan met de hoofddoek (bijna alle vrouwen droegen een hoofddoek om het hoofd. Tijdens het harde werk konden ze toch iets vertellen met de hoofddoek zonder dat iedereen het hoorde, zeker de baas mocht van niets weten!).

Het was vroeger heel gewoon om in mensen te handelen. Dat deden heel veel landen, ook Nederland. Maar op 1 juli 1863 vonden ze dat dit afgelopen moest zijn en maakten ze met z'n allen een afspraak dat dit nooit meer mag gebeuren.

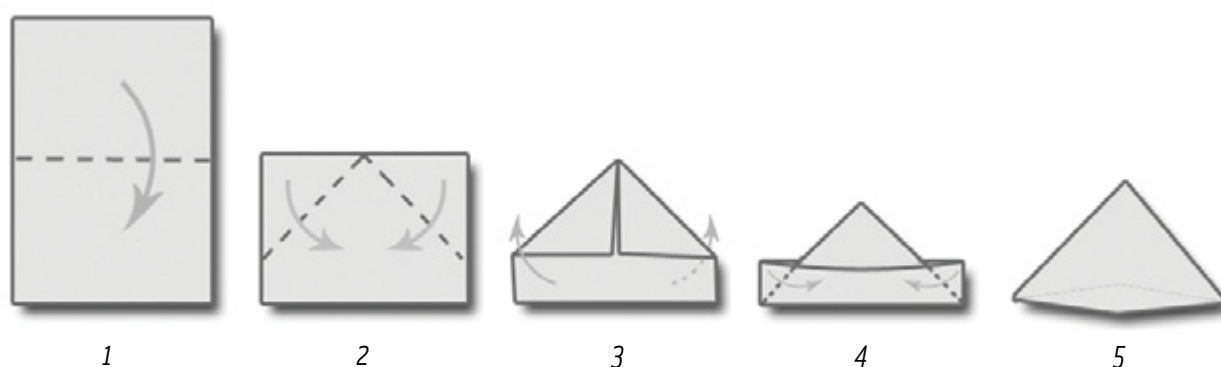
Alle slaven kwamen vrij. 1 juli geldt in Suriname en op de Antillen dan ook als een landelijke feestdag.

Sluit het gesprek af door te vertellen hoe het komt dat de angisa ook hier in Nederland wordt gedragen (mensen uit voormalige koloniën kwamen naar Nederland en namen hun verhalen en gebruiken mee).

Op 1 juli zullen vele kleurrijke angisa's het straatbeeld vullen, ook hier in Nederland.

Doe-opdracht: Vouw je eigen hoofddeksel

Benodigdheden: oude kranten, kopieën van werkblad 1, verf, viltstiften, gekleurd papier, crêpepapier, veertjes en andere versiersels.

De kinderen gaan zelf een hoofddeksel vouwen. Geen hoofddoek, want dat wordt te veel geassocieerd met meisjes/vrouwen. Bovendien is het een ware kunst om een angisa te vouwen. Kinderen uit groep 1 & 2 vouwen (eventueel met hulp) het hoedje uit de krant (zie afbeelding hierboven) en versieren het zodat het een ware feesthoed wordt waarmee ze kunnen pronken. Zing eventueel samen met de kinderen onderstaand liedje.

Hoofddoek van plezier (op de melodie van: Hoedje van papier)

Een, twee, drie, vier

Hoofddoek van, hoofddoek van

Een, twee, drie, vier

Hoofddoek van plezier

Als je de hoofddoek dan niet vindt

Zorg dan dat je zelf iets bindt

Eén, twee, drie, vier

Hoofddoek van plezier

Kinderen van groep 3 & 4 gebruiken dezelfde hoed als basis, maar met hun gevouwen hoed moeten ze een emotie uitdrukken (blij, boos, bang of verdrietig). Laat ze nadenken over de kleuren die bij de emotie passen, maar ook over de vorm. Punten kunnen bijvoorbeeld naar beneden hangen of juist naar boven staan. Kinderen moeten van elkaar raden welke emoties de betreffende hoed uitdrukt en ook aangeven waarom.

Tip: op www.youtube.com zijn diverse instructiefilmpjes te vinden hoe je een hoedje vouwt van een krant.

*Vul de zoekterm: **hoedje van papier maken** in. U kunt zelf uit het aanbod een filmpje selecteren dat geschikt is voor de doelgroep en projecteren op het digibord.*

Colofon

Auteur lesbrief Jeanine Cronie

Vormgeving Janot Laval Ontwerp, Den Haag

Foto's Privebezit, Tropenmuseum Amsterdam

Uitgever Maopé Books

Met dank aan Stichting Herdenking Slavernijverleden

Stichting Kinderwensen

Herman Heijman (basisschool Crescendo Amsterdam Zuidoost)

© MMXIII – Jeanine Cronie & Maopé Books

